

Йордан Йовков
Сините минзухари

Привечер каменарят се умори и повече не му се работеше. Опрян на тежкия железен лост, той гледаше към село. Сред ниските бедни хижи, замрежени от пожълтелите и зачервени листа на дърветата, издигаше се високата, нова камбанария на малката черкваца, с грейнало на слънцето кубе – сякаш засмяна девойка, изправена да грохнала, стара майка. Изведнъж ято бели гълъби изхвъркнаха от прозорците на камбанарията, блеснаха като сребърни стрели на слънчевите лъчи, спуснаха се отново и ниско се завиха над тихото, потъмняло село. Тогава каменарят пусна лоста и се застыга да си ходи. Той беше глухоням, но знаеше добре, че всички се връщат от работа, когато белите гълъби се издигнат от камбанарията към небето. Защото в малката черкваца звъняха тогава за вечерня и тия бели, кротки птици преминаваха над него, сякаш идеха да му донесат призивния, далечен звън на камбаните, които той не можеше да чуе.

Облечен вече, каменарят излезе на поляната. Слънцето залязваше и сякаш предчувствайки близката раздяла, обръщаше се и гледаше тъжно и болезнено посърналото, жълто поле. Мека, чиста светлина пълнеше небето, във ведрия, прозрачен въздух се виждаше ясно до най-крайните далечини. Всичко беше замряло и със затаен дъх гледаше замислено и радостно на слънцето – за последен път може би. Из сухите треви, като безкрайна мрежа, се протакаха тънки паяжини, които то време на време проблясваха като сребърни нишки. Мънички бели кълба, откъснати от изсъхналите бодили, бавно се носеха във въздуха, сякаш тая топла вечер беше събудила хилядите сенки на измрелите пеперуди. А навред, едвам поникнали из земята, поглеждаха малки, синички цветя – боязливи, самотни. Цялото поле беше посяно с тях, сякаш сълзи, отронени от синьо-то чисто небе...

Каменарят се завърна, набрал голяма китка сини минзухари. Той ги гледаше и се усмихваше, очите му се пълнеха с тиха, сладка радост. Русана е вече на чешмата. Боже мой, колко той я обича! Той ще ѝ даде тая китка, както правеше всякога, и тия синички, нежни цветя ще ѝ кажат сладките, тихи думи, които той не можеше да изговори. Те – тъжните цветя на есента – ще ѝ открият голямата, тежка тъга, с която той се радва и живее...

Немият забърза и заслиза надолу. Като наближи до чешмата, той позна Русана, която чевръсто миеше менците си. Тя го забеляза, но бързо се възви и се престори, че нищо не е видяла, а белите, светнали менци все още не можеха да се измият. Хитрае тя: към чешмата идеха, приказвайки си тихо, двама беловласи, прегърбени старци.

Немият се запръ и зачака. Старците отминаха чешмата и бяха вече близо да него. Те се спряха и разделяха да си ходят. Единият от тях спря очи на немия и добродушно се засмя:

– Гледай го... пак намерил цвета за Русана.

– Сини минзухари – отвърна другият. – Та и други няма вече. Ех, кое време е... Виждаш ли?

Старецът се спря и показваше с тоягата си към близкия двор. И немият и Русана загледаха натам. Над белия каменен зид висяха зашумени още вейки, отрупани с едри, златни дюли.

– Виждаш ли! Зажълтеят ли се дюлите, зимата е на прага вече.

Те се разделиха и тиха си тръгнаха, приведени към земята.

Русана идеше. Малко момиче; големи руси коси заграждаха чисто, бяло чело и се спущаха на дебели плитки. Една от тях немирно се прехвърлила отпред. Сините ѝ очи, влажни и светли, са взели цвета и погледа на есенните минзухари, а малката, червена устица с ален летен цвят. Нетърпеливо тя отмахна косата си през рамо и идеше, учудена и плахо загледана в немия. Тя чакаше пак някоя палавост от него – и без това вече в село ядовито и лошо говореха за неговите закачки. Когато немият излезе пред нея, тя се спря и кивна с глава, сочейки тяхната къща: да си върви, защото ще види баща ѝ, после... Тя заплашваше немия, лицето ѝ беше строго, а очите ѝ гледаха тъй кротко, радостно и мило. Немият ѝ преграждаше пътя, молеше я да спре, говореше ѝ на своя богат език от жестове и мимики. Русана се спря и каменарят – о, той не беше никак жаден! – тури устни на бакъра. Той не пиеше, бавеше се и дяволито гледаше изпод вежди Русана. Тя се засмя:

– Хайде по-скоро, дяволо проклети...

Каменарят се изправи и ѝ подаде китката сини минзухари. Русана отказваше, но немият ѝ препречи пътя, отчаяно замаха с ръце и се замоли. Тя пак се спря и го погледна: очите му, сякаш мокри от сълзи, я молеха, искаха... Една сладка болка сви сърцето ѝ; той е тъй хубав и толкоз я обича. Тя грабна китката и бързо я тури в пазвата си. После, без да се обърне, забърза към къщи.

Каменарят полудя от радост и щастие. Той се повърна и забърза към кариерата си. Горе на поляната той легна и загледа небето. Мръкваше се и тук-таме поглеждаха звезди. Тя взе китката му. Колко много думи чу той от нея, от очите ѝ, от хубавите ѝ сини очи. Той всичко ще направи, но Русана ще бъде негова. Цялата земя ще изрови. Ето той добива страшна, неземна сила. В ръцете му като сламка играе грамадният железен лост. Барут – чували. И той копае, разбива скала подир скала,

достига до самата среда на земята и изхвърля камъни дене и ноще. Цялото поле наоколо е бяло – наредени хубави камъни, готови за продан. А това що е? Хиляди и хиляди кола. Да, те са дошли от далечни села за камъни. И той не се пазари много – продава. Злато – цял куп. За всичко: и за обици, и за пръстени, и за нанизы на Русана, каквито ни една мома не е носила на света. Но тия хора какво искат още? А, тия ли белите, чисти като мрамор камъни? Не, тях той не продава. Тях той задържа за себе си. Той с тях къща ще направи, голяма и висока, с писани прозорци и чардак, като тая на кмета, а пък покриват ѝ ще блещи, като покрива на камбанарията. И равен широк двор ще има, цяла поляна, изпъстрена само със сини минзухари. Русана ще ходи весела из него, ще влиза и излиза от къщи, а златните ѝ коси ще стигат до земята. И двоят ще бъде обграден с бял, каменен зид, а над него ще висят кичури едри, жълти дюли...

Дълго немият каменар лежа неподвижен и унесен в тъмното, безлюдно поле. Над него звездите кротко и тихо му киваха с очи. Защото едни може би те разбираха неговите луди, пламенни мечти...

Заредиха се дъждовни, тъжни дни. Черни, гъсти мъгли се влачеха по хоризонта, сякаш грамадни змии. Малкото село тънеше в глуха, безмълвна тишина: ясно се чуваше само тихият ромон на дъжда. Дърветата бяха съвсем оголени и протягаха към небето черни, мокри клони. Дюлите над белия, каменен зид отдавна бяха обрани, но тук-там из клоните жълтееха се забравени снопове жълти царевичи.

От черковната камбанария хвъркнаха белите гълъби и на мрачния, оловен фон на небето изглеждаха още по-бели. След тях, сякаш да ги догонят, зачестиха ясните удари на камбаните. Немият стоеше до чешмата. Той току-що беше изпратил Русана и в дълбоката тишина слушаше само как тихо клокочи водата и как лудо бие сърцето му. Сините минзухари бяха прецъфтели вече, но той пак беше намерил цвета: късните димитровчета, които издигат кичести засмени главички и под есенните мъгли, дори и под първия сняг.

Внезапно Русана извика уплашено. Тя беше затънала в дълбока, гъста кал, кобилицата ѝ се люлееше, менците бяха готови да паднат. Полуобърнатата, тя гледаше немия, викаше го с очи. По-бързо то стрела, каменарят се намери при нея, грабна кобилицата с една ръка, другата подаде на нея и ѝ помогна да излезе. Русана оправяше дългите си коси, въздъхна от уплахата си и засрамено гледаше каменаря. Боже, колко е добър и силен той, колко много я обича. Нима имаше нещо на света,

което той не би направил за нея. Колко жално, че той е ням и така изоставен от хората. Те се гледаха засмени, с тоя продължителен, дълбок поглед – единствения език, с който си приказваха и разбираха. Душите им се откриваха в техните очи, желяеха се, милваха се.

Тая вечер Русана за първи път остави немият да я изпрати чак до къщи.

На другия ден, пак така дъждовен и мрачен, гърмежи един след други зачестиха в кариерата на немия. Облак дим, подобно на лек, разгънат воал, висеше недвижно над нея. Немият работеше безспир, но весел и засмян. Той къртеше цели канари и с глух грохот се търкаляха те към чешмата. Скоро разбраха какво е намислил той. В малкото село добродушно и весело се засмяха и зашегуваха. Идеха и да гледат: немият правеше път, тесен каменен път към чешмата. Защо – много ясно: той не искаше Русана да гази калта, както миналата вечер. Той свърши пътя, намери светъл червен пясък и с него грижливо го посипа. И тая вечер Русана се връщаше от чешмата и вървеше леко по новата, червена пътека, без да се сърди на закачките на дружките си. А немият беше честит и радостен като дете. Спрян до чешмата, той гледаше подир Русана. Как леко и плавно стъпва тя, как дълги и хубави са косите ѝ, стигнели почти да земята...

Тъмно беше, когато каменарят се прибра в къщи. Всички бяха вече там. Малката, ниска стая беше тъмна, светеше не толкова лампата, а големият буен огън; по стените трептяха черни продълговати сенки и огнени отражения играеха по закачените бели менци. В къта стоеше старият баща на каменаря, запушил лулата си. Майката, скръстила ръце, стоеше неподвижно и тъжно загледана в огъня. Настрона братята и жените си шепнеха нещо весело. Немият тихо премина покрай тях и седна. Не обърнаха внимание на него, не го погледнаха дори, сякаш никой не беше дошел и влязъл в стаята. Тогава немият стана, приближи се до стария и, както всякога правеше, когато искаше да му каже нещо, побутна го леко по рамото. После разпалено и бързо заразправя. Всички се насъбраха около него и, учудени и изненадани, го загледаха. Той иска да се ожени. Да не се смеят – той ще се сърди на всички за това. И той иска Русана, да, непременно Русана. Никоя друга. Той по-скоро ще умре под скалите на кариерата, отколкото да се откаже от нея. И защо те не се грижат за него? Нима той не им е син, както другите си братя. Нима той не ги е почитал, не е работил за тях дено и ноще. Колко труд, колко мъки. И купища злато им е спечелил той. А от тях само това иска той, нищо, нищо друго...

Немият разправяше това на своя чуден, изразителен език, който домашните му тъй добре разбираха. Но това не беше вече за първи път. И както по-рано, те се засмяха и зашегуваха. Защо бърза толкова? Има време: нека и тази година да мине, ще го оженят. И за Русана, непременно за Русана. И всички весело се разсмяха пак...

Немият мълчеше. Той гледаше ту баща си, ту другите. В очите му разгаряше безутешна, неизразима скръб. Не, никой не го обича него, никой не се загрижва за него. Дали те го смятат за свой син, за брат? Защо и те се смеят с него, както правят всички в село, когато го срещаха по пътищата. Той искаше да каже нещо, но се спря, разплака се и бързо излезе навън...

Веднага всички замълчаха след него, гледаха засрамено пред себе си, не смеейки да се погледнат. Една и съща скръб като камък легна на душите им. А старата майка, все още скръстила ръце пред огъня, тихо зарони сълзи.

И в тая дълбока, няма тишина екна силен, страшен гръм. Менците продължително прозвънтяха. Една минута всички учудено и плахо се гледаха с разширени от ужас очи...

– Ах, боже... Уби се той, уби се... – застана майката.

Донесоха фенер и дълго не можаха да го запалят с треперещите си ръце. Гърмежът дойде откъм кариерата на немия. Там вече се затекоха братята му. А след тях, полюлявайки се като пияни, с мъка възлизаха нагоре към върха старият баща и ридаещата майка. Мъждеещият фенер хвърляше бледни шипове светлина и правеше нощта около тях още по-черна и по-тъмна.

Те стигнаха до кариерата. Прави и замислени чакаха вече там братята на немия. Няма никакво съмнение, той се е убил. Ето те намериха дрехите, шапката му. После всички бързо се затекоха за лопата. С немощни, треперещи ръце старецът почна да разхвърля тежките, големи камъни, а клетата майка, превита на колене пред мъждеещия фенер, глухо зариде...

Но ето чуват се стъпки: немият. Сякаш възкръснал из земята, в която го мислеха заровен, той откри в слабата светлина на фенера бледното си и мокро от сълзи лице. Лудо го запрегръща майката, старецът през сълзи го хокаше.

А всичко това немият нарочно бе направил. Той беше разкъртил с барут скалата, остави дрехите и шапката си да помислят, че е убит, а то й се скри наблизо и искаше да се увери само дали ще заплачат, ще заскърбят за него. И той вида: плакаха за него, обичаха го. Но нему е пак

болно и мъчно. Обичат го, а молбата му, а Русана... С мъка той се откубна от прегръдките на майка си и бързо се изгуби в мрака на нощта...

Минаха се есенните дни, дойде зимата и снегът. Отдавна вече прецъфтяха и последните димитровчета, а кокичетата се криеха още дълбоко в земята. На стрехите и на голите черни клони на дърветата лежеше мокър, тежък сняг. Немият не се показваше никъде. Рядко излизаше и на чешмата. А една заран в малкото тихо село се разчу, че Русана се е сгодила и ще се жени. Отново хората си спомниха за немия и заговориха за него. А той съвсем се изгуби, сякаш забягна в далечна страна. Една нощ само пазачите го намериха, отчаян и разплакан, да забива ножа си в пътните врата на Русаниния годеник. Заведоха го с мъка в къщи.

После, в дните на сватбата, се случи и друго. Една сутрин над пресения сняг, навалил през нощта, към чешмата се показа зеещ, черен ров: немият тайно беше развалил Русаниния път. Купчини черни камъни бяха разхвърляни на всички страни, а червеният пясък беше обагрил като с кръв белия сняг. Като че ли в тази зимна нощ оттука бе преминал незнаен страдалец с дълбока, зееща рана...

Русана, вече млада булка, отиваше с пременените, весели зълви за вода. Тя видя тия черни, зинали ями, сякаш гробове, готови да погълнат най-скъпи мъртъвци. Сякаш нещо от душата ѝ щеше да се откъсне и да умре. Тя виждаше хубавия есенен ден, облян в слънце, желтите дюли, увиснали над белия, каменен зид. Виждаше немия, неговите кротки, хубави очи, пълни с такава молба, когато ѝ подаваше китката сини минзухари. Каква голяма обич е пълнела неговото бедно сърце! Но Бог вижда и знае: обичаше го и тя...

Отново немият тихо и незабелязано заработи в кариерата си. Сякаш му беше дошла оная неземна сила, за която той мечтаеше някога: яростно забиваше лоста, къртеше, копаеше. И в земята се откриваше все по-голяма и по-дълбока яма. Изглеждаше, че той се грижеше повече за тая яма, отколкото за камъните. Питаша го за това. Тогава той скръстваше ръце, затваряше очи и с една тъжна усмивка показваше как би легнал в тая дълбока яма...

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Даниела Добрева

Публикация

Йордан Йовков, „Събрани съчинения в шест тома“, Том шести; „Български писател“,
С. 1978. Под общата редакцията на Симеон Султанов.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/7973>]